

Starý správce jičínského domu se odevzdaně uklonil. Nebylo mu příjemno, oč byl žádán, ale byla válka, a kdyby jeho pán, Maxmilián hrabě z Trauttmansdorfu a Weinsbergu, zlatého rouna rytíř, císařská tajná rada, komorník a nejvyšší hofmistr, stál nyní na jeho místě, učinil by z opatrné zdvořilosti s úsměvem to, k čemu sluha byl ochoten jen velmi truchlivě pod hrozbou ostrých ručních zbraní a ještě ostřejších pohledů. Jan Banér, generál koruny švédské, přál si před večerem navštívit kartuziánský klášter valdický.

Klášter měl dostati či snad už dostal z císařské pokladny padesát tisíc šet set zlatých, které vévoda frýdlantský za svého života na svou statisícovou fundaci nedoplatil. Dostali to, či nedostali? Jak to vypátrat a jak se zachovat? Páni generálové a komisaři jistě ukradli, co mohli, a kdo ví, zda z frýdlantského jmění tolik zbylo a kdo byl povinen tyto peníze vyplatit. Správci moudře utekli. Ale pan generál švédský měl dobré zprávy a spolehlivé špehy na všech místech a válce rozuměl velice dobře. Co, u dábla, chce hledat u těch kartuziánů? Snad nechce u nich přestoupit k víře katolické? Měl by převorovi tajně vzkázat? Ale co je mu do toho? Nebude-li pan hrabě Maxmilián spokojen, nu, už je připraven na to,

62 † že v této nešťastné zemi neumře. Pan generál se vyptával na hraběcí děti. Mohl je vyjmenovati klidně, poněvadž byly ve Vídni a nebylo třeba se obávat, že by je pan generál snadno zajal a žádal výkupné. Jmenoval Adama Matyáše, Jana Fridricha, Maxmiliána Karla, Františka, Ferdinanda a Zikmunda. Paní Banérová žasla, usmívala se mateřsky. Tolik synů! Jak ráda by je poznala! Hle, ta kalvínska byla také zbožná a laskavá, a když se najedla, napila a vzala si vše, co se jí líbilo, chtěla by pohladit vlásky dětí toho, jemuž vyplnili dům i dvůr. Jak byla vlídná a šlechtná! Tak se to asi patřilo. Páni generálové Wittenberg a Douglas chválili dvorně krásné city její, ale generál Banér přemýšlel jako před bitvou, nedbaje hloupostí a tlachů své ženy.

Řeč se ovšem záhy obrátila k válečnému podnikání. Bylo slyšet, že císařský generál Hatzfeld očekává znamenitou pomoc, kterou měl přivézt rakouský arcikníže Leopold Vilém, mnohonásobný biskup a opat. Generál Banér poručil připravit vozy na cestu do kláštera a paní Banérová se hluboce zamyslíla.

Do kláštera ke kartuziánům! Jací jsou to mniši? Prý jsou velice přísní, nesmějí mluvit, jenom straší, mají zahalené tváře a modlí se skuhravým hlasem, chodí bosí a spí v rakvích. Jsou to nějakí mniši pobožní, třeba to jsou papeženci. Co si vzít na sebe? Nemá se urážet zbožnost, ani když je to zbožnost pohanů, musulmanů a papeženců. Zpozorovala, že oděv její není pro takovou návštěvu dosti náležitý. Jak by v něm mohla pohnouti mnichy kartuziány, aby uznali její dobrotu?

Odešla do svých pokojů a zkoušela šaty starožitné s krajzlem, který jí sahal až přes ramena, jenž jí zdvíhal bradu k nebi. Ale sedíc před zrcadlem, vzpomněla si, že

† 63 k těmto šatům je třeba účesu vysokého, španělského, s hojným pálením vlasů. A zatímco komorná ohřívala žehlíčka a máčela jí vlasy, jiné obavy jí přicházely na mysl. Šaty, které právě oblekla, byly sice uctivé a poctivé, ale bylo na nich mnoho barev a lesku, rukávy šlicovány, plny spon s drahokamy, atlas podšívky se příliš skvěl a na živůtku bylo plno perel a zlata jako na malovaných obrazech šlechticů. A ty malované šlechtičny se mohly těšit aspoň tím, že jsou ověšeny šperky a řetězy perel jen na obraze, kam je malíř přimaloval za pevný příplatek, ale choť generála koruny švédské nebyla tak šťastna, aby se zdobila šperky pouze vymyšlenými. Kam také by generál Banér všecku svou válečnou kořist dával! Nebylo už ani kam ty šperky, řetězy, drahokamy a spony věšet a přišívát. A mimoto by do vlasů musila dát diadém – a slušelo by se pak jíti v takovém ustrojení k mnichům kartuziánům? S lítostí odkládala obrovský krajzl a přebírala límce krajkové, radíc se s komornou, zda obléci sukni vzadu vyhrnutou či vpředu rozstřiženou a kolik spodniček je ke které z nich třeba.

Ale co by zase říkali přísní mniši kartuziáni, kdyby přišla šustíc deseti spodničkami jako královna? Tací zbožní lidé už od dob Starého zákona jsou pověstni nevybíravostí ve slovech a bezohledností k osobám. Bylo by lépe vzít límeček vzadu zdvižený? Oh, jak se v něm líbívala generálovi před lety! Či raději měkký límeček? Kde je chudák nebožtík Gustav Adolf! Zkoušela jedno za druhým a komorná odhrnula záclony.

Ani nevěděla, jak čas ubíhá. Generál již dal vzkázat, že čeká. Ach, co teď? Paní nebyla ještě rozhodnuta. Rychle vyhazovala s komornou šaty z truhel. Posléze generál přišel sám a ušklíbl se.

„Pane můj, poradte, co si mám obléci! Ke kartuziánům si přece nemohu vzít všelicos. Co by řekli!“

„Nač tyhle maškary!“ zabručel generál nevrle, odhadnuv jedním pohledem jak tyto spousty, tak i zoufalství své choti; „to si nechte, až půjdete ve Švédsku do kostela nebo ke dvoru! Což jsem vám vybral špatného krejčího? Ale pospěšte si!“

Paní se zapýřila a pohlédla na svého chotě s roztoužením věku odkvétajícího.

„Ale což kartuziáni?“

„Ach, nemyslete si, že kartuziáni milují maškary!“ odpověděl posměšně.

Paní zajásala mlčky. Věru, proč by pochybovala, že zbožnost v šatech půvabných, třebaš směle novotářských, jest méně záslužná než v tuhých šatech, do nichž se oblékala ctnost starodávná. Její choť měl pravdu. Vždyť zapomněla, že ty staré slavnostní šaty se nehodily do vozu.

Hbitě jí komorná rozčesávala vlasy uprostřed hlavy, vinouc je ke spánkům v zálibných vlnách a splétajíc je v uzal pod temenem hlavy. A choť generála švédské koruny se ocitla v šatech z měkkého atlasu té barvy mdlé, která pohoršovala lidi přísné, s krátkou vlečkou, ach, co by tomu řekl biskup! Jen první vrásky ve tvářích ji opovážlivě káraly. Rychle líčidlo! Zda by si měla přilepit na tvář též nějakého motýlka z anglické náplasti? Ale pan generál už je netrpěliv. – Ach, co ještě zapomněla? Modlitební knížku. Ale už je na schodech a vrátit se nesmí. Smáli by se jí, že se chce modlit u papeženců.

Nebylo zvláštní příčiny k domněnce, že hrabě Trauttmansdorf odvedl králi uherskému všecky, a právě ty nejkrásnější koně ze stájí vévody frýdlantského. Od té doby uplynulo již více než pět let, ale spřežení bylo dosud dů-

stojné a prozrazovalo původ z Andalusie. Generál však dal přednost kočáru vlastnímu před zbytky bývalých vozů frýdlantských; v Německu bylo z čeho si vybrat. Kočí pohodil otěžemi, veliká zadní kola začala rachotit píseň putovní.

Ať byl dům trauttmansdorfský sebezohlednější, když kočár vyjel na náměstí a projížděl jičínskou branou, podobalo se to vysvobození z očiště. Stranou se ještě mračil děkanský kostel, ale odpolední slunce rozlévalo po střechách předměstských svůj bezděčný úsměv a nebe se podobalo nebi švédskému. Cesta nepatrně stoupala a koně běželi. Tu zavanul stinný chlad, kočár vjel do stromořadí a koně samovolně zmírnili běh, až šli krokem. Kočí se neodvažoval je pobízeti. Na šatech i obličejích panstva se začaly mihat stíny. Přibývalo jich. Kladly se do klínů, hladily panstvo, šly za sebou jako úlisné vteřiny tichého a chladného času s krutým lichocením. Začínalo jich být mnoho.

Paní Banérová vyhlédla a ustrnula nad tím, co spatřila. Generál, spatřiv její zájem, vyzval všecky, aby šli pěšky postranním chodníkem. Kočímu dal znamení, aby jel pomalu napřed.

Stromořadí bylo bez konce. Stromy se pomalu ubíraly do vrchu, tiše a s pochmurnou vážností. To, co šumělo jako listí a co zpívalo jako vrabci a pěnice, bylo jen planou a nemístnou útěchou. Stromy šly ve čtyřech řadách. Byly to lípy. Tu a tam některá zchřadla smutkem. Zdálo se, že jsou bez počtu. Táhly do vrchu. Na jejich kmenech sedal zelený lišejník a plíseň a sluneční paprsky kvílely na této zatuchlé zeleni jako na stěnách krypty. Byly to lípy, nepříliš staré, ale nějak zvláště zkušené, divné a téměř po tměšilé. Byly jich čtyři řady; prostředkem se táhla veliká

cesta a po každé straně chodník dosti široký. Slunce se krčilo, nahlížejič sem, a zdálo se, že kmeny se podpírají o své chladné šikmé stíny, posmívajíce se slunci a dni. Ale zvláštní bylo to, že všechny ty kmeny, mlčelivě a posupně stojící, ukláněly se ze všech stran směrem k prostředku té veliké cesty; některé se ukláněly více a zdálo se, že to jsou ty lípy zvědavé, které se již nemohou dočkat, které chtějí viděti první ze všech, zda už přijíždí, zda už ho vezou.

Nebylo celkem do řeči. Kastelán si dovolil vyprávěti panstvu, že tuto alej si dal vysázeti vévoda. Že tudy jezdíval do svých zahrad, do bažantnice a do obory, tudy že jel na tajnou poradu s agenty Jeho Excelence pana kanceláře koruny švédské, že tu dlel naposledy před výpravou do Slezska. Ale hlavní účel této cesty byl ten, aby byla cestou pohřební. Tudy měli vévodové frýdlantští býti vožení do svého hrobu v kartuziánském klášteře valdickém.

Kočár švédského panstva jel pomalu o několik kroků napřed a zdálo se, že to jest vůz pohřební a že panstvo švédské jej doprovází. Paní Banérová se chvěla, bylať citlivá k chudým a zkroušeným a její srdce snadno se lekalo; společenství s manželem na výpravách válečných bylo jí dokonale prospěšno k pěstování těchto citů chvalitebných. Ač se smrti zbožně bála, z úcty k ní přece jen vyšla doprostřed veliké cesty, aby se podívovala její vážnosti. Ale ulekla se. Cesta se ztrácela dolů i nahoru. Čtyři ponuré řady mlčely v nekonečném úšklebu, a co cvrkali vrabci a pěnice, bylo jen nemístným rušením umrlčího ticha, ticha strašného, které se posmívalo nejen životu, obloze a slunci, ale i panstvu švédskému.

„A jaký pohřeb jste mu vypravili?“ otázal se generál kastelána posměšně.

Tato otázka šlehla starého úředníka do tváří. Ale než

mu přišla slova na jazyk, cit hořký, cit smutku, nejistoty i hanby udělal z jeho obličeje masku s úšklebem. Byl to úšklebek strašný, téměř tak výmluvný jako vševědoucí potměšilost těchto lip po stranách veliké cesty smrti.

Obličej vítězného generála zajásal spravedlivě. Ano, tak se přepočítala pýcha člověka, který věřil jen hvězdám a pohrdal všemi lidmi na světě. Jistě ho tu vezli tajně za noci se spřežením krav, bez světla a bez průvodu, neboť úředníci římského císaře asi jinak nedovolili. Proto si tedy dal udělati tak nádhernou pohřební cestu, jaké nemá žádný z vladařů na celém světě.

Ale jeho paní jala se křičeti na lokaje, aby zastavil kočár, ač neušli pomalu ani půl hodiny. Děs jí sahal na hrdlo. Zdálo se jí, že ty stromy jsou mrtvy, že jsou z kamene, očarovány, že to listí zelené a větve jsou jen úkladnou šalbou. Dálka se jí zdála nekonečnou. Život nepromluvil. Ticho smrti se posmívalo úzké škvíře modré oblohy. Není Boha, není nebe, není spasení, není života po smrti, jen nekonečná, strašlivá úzkost v chladném, němém a výsměšném hrobě. Proto se ty lípy ukláněly do středu cesty a vyhlížely zvědavě, že za každou číhal němý ďábel s osidlem, a kdo sem vkročil, byl chycen a zajat, aby se již nikdy nemohl vyplatit ani za desateronásobné výkupné, jaké se žádalo za zajatého generála. Bála se, aby rouhání manželovo nemělo za následek nějakou hrůzu, jakou již několikráte zažila.

„Jest mi nevolno, jsem unavena,“ omlouvala se.

Panstvo s úsměvem nasedalo a generálové Wittenberg a Douglas se snažili příjemně rozptylovat pokleslý humor choti svého velitele. Kočí dostal rozkaz, aby jel rychle. Jeli kolem zahrady s ptačincem, prázdným a opuštěným, kolem bažantnice a obory s černými vysokými borovicemi.

I velbloudí stáj byla prázdná; uplynulo již sedm let od té doby, kdy král polský poslal velblouda, kterého dostal od chána tatarského, ctí a darem pánu z Questenberka do Vídně, a velbloud putoval přes Moravu. Ale zkormoutil se pan Questenberk nad tímto obmyslným darem. Co si měl, medle, počítí ve Vídni s takovou potvorou? I vzpomněl si na svého přítele generalissima a poslal velbloudu vstříc svého posla, aby se obrátil a místo do Vídně namířil svůj dlouhý krk do Jičína. Poslal o tom také list generalissimovi. Generalissimus se zamyslel. Co s takovou potvorou? Ale z obzvláštní příchylnosti k pánu z Questenberka přijal dar a poručil stavěti velbloudí stáj. Pak tatarský chán cestoval po zemích německých a setkal se s králem Gustavem Adolfem, čině mu svou poklonu. Setkal se i s generalissemem, čině mu svou poklonu. Snad by byl velbloud jako čestný dar putoval dále ode dvora ke dvoru, až by se byl ctí a darem ocitl opět v rukou tatarského chána, ale zatím steskem zcepeněl.

Vůz přijel k opevněnému místu. Divná hradba, dlouhá a rovná, šklebila se v západu slunce cizím úšklebem. Bašty byly spíše smutné než nedobytné a zdi se nakláněly těžkým žalem. Ale stavba v ohradě byla velkolepá jako sídlo královské. Švédský voják zatroubil, brána se otevřela, vůz vjel do prvního dvora.

V klášteře byli švédští dragouni. Mnichů nebylo vidět ani cítit. Stavby byly vznešené a čisté, ale vzduch a přísvit slunce byl nevlídný. Bylo vidět erby Albrechta z Valdštejna, zbožně upravené pro cestu na věčnost. Panstvo vystoupilo v druhé bráně a paní Banérová se podívovala štuce klenby, jakou viděla též v domě jičínském i ve stájích. To dělali vlašští mistři. A pak byl dvůr veliký, se

studnicemi, které se zdály mrtvé a bezedné, lípy, budovy klášterní s temnými střechami a proti průjezdu chrám, vznešený, vysoký, bílý, s okovanými vraty se stříbrnými hřeby, se dvěma věžemi, s kamennými sochami a znakem. Široké kamenné stupně vedly k bráně chrámu, kterou někdo zevnitř pomalu otvíral, jako by očekával průvod pohřební.

Převor kartuziánů očekával panstvo uvnitř chrámu.

Vnitřek chrámu přitahoval jako mučírna.

Byl vysoký, tak vysoký, že by slabá modlitba nevzlétla do jeho klenby, pod níž se černaly dvě vlaštovky v rychlém a splašeném letu. Byl široký jako svoboda srdce, které nedbá o své hájení a o zmatky tohoto světa. Byl bílý jako věčný den, čistě bílý a jasný, ta bělost byla posvátná a vznešená, padala do očí a zdálo se, že ty bílé zdi se až modrají jakousi nekonečností svého jasu. Štuka byla také vlašská. Ale pod touto bělostí strašila tma dlouhých černých lavic, černé kazatelny, černých otlářů, černých dveří. To vše bylo dole, bělost byla nahoře. Dole tma hrobu, nahoře bělost naděje ve vzkříšení a život věčný. Dole děs a smutek, nahoře svoboda, obloha, nebe a světlo. Bylo tu chladno. Převor se uklonil spíše odevzdaně než uctivě.

„Nechci vám ukládati žádných břemen,“ promluvil k němu generál, „a nemusíte se ničeho obávat. Ani stéblo, které by vám bylo užitečno, nebude odtud odneseno. Chci jen něco, na čem vám jako kartuziánovi nezáleží.“

„Excelence,“ odpověděl převor, „ať se stane cokoliv, vše se může státi jen z vůle boží, bez níž ani vlas s hlavy člověku nespadne.“

Generálové si prohlíželi chrám. Nebylo zde vlastně ničeho, co by stálo za lup. Obrazy nebyly špatné, ale na

70 † svých výpravách a válečných štvanicích měli příležitost ukojiti svou touhu po věcech krásných a vzácných daleko vhodněji a výhodněji než zde. Bylo jich málo a obraz svatého Josefa na hlavním oltáři nebylo možno ceniti příliš vysoko. Nebylo zde soch, ani votivních šperků, ani stříbrných nádob, a hřeby ve dveřích se zdály spíše jen postříbřené než stříbrné. Byl to chrám skvělý, velkolepý, a přece podivně chudý. Vévoda si sem k svému hrobu nedal snésti příliš mnoho bohatství. Ale kde jest náhrobek z bílého mramoru se sochami, zbraněmi a znaky?

† Otázal se na to generál převora.

† Stáli před postranním oltářem a převor ukázal k oltáři protějším. Šli tam, dívajíce se na krutou a ostrou tvář svatého Brunona, zakladatele řádu, na oltářním obraze. Obraz zajímavý, ale komu by se mohl líbit ve Švédsku. Dobře, ale kde je hrob?

† Převor položil nohu na kámen. Sám generál, který se divil nerad, byl překvapen.

„To je místo, které sám určil, či byl tady pohřben jen tak na rozkaz císařských úředníků?“

„Tak sám chtěl!“

„Děkuji vám,“ řekl generál; „dalších vašich služeb nepotřebuji. Vyřídte svým mnichům, že je pozdravuji!“

† Převor složil ruce, pohlédl do tváře svatého Brunona, obličej jeho byl tvrdý a posupný, temná pohrdlivost k světu a svrchované odevzdání do vůle boží proměnily jeho obličej v kámen. Hleděl do tváře svatého Brunona, učinil hlavou úklon, která švédskému panstvu patřiti mohla a nemusila, a odcházel pomalu a vážně, šustě oděvem řeholním.

† Dveře chrámu byly otevřeny. Švédský kornet s furýry

† a pacholky čekal na pokyn. Pak jejich kroky skřípaly po dlažbě chrámu a paní Banérová se chvěla bázní, radujíc se z ní jako z důkazu o dobrotě srdce a citech zbožných. Už bylo jisto. Generál dá otevřít hrob, zdvihnouti rakev a snad bude možno spatřiti i mrtvolu vévody z Frýdlandtu. Oh, jak je to strašné, ale i poučné! Člověk má pamatovati na smrt a vzdělávati se pohledem do tváře mrtvé. Mrtvých viděla paní Banérová na své cestě s manželem již dosti, ale takového mrtvého dosud nikoliv.

† Práce však nebyl snadná a rychlá. Bylo to, jako když zbožný král Gustav Adolf blahé paměti dobýval děla, která kurfiřt bavorský dal zazdíti do tajných sklepů před pádem Mnichova. Chrám protestoval ozvěnou skřípotu, chřestění a ran a jeho mlčení bylo nesnesitelné.

† Jičínský kastelán cítil podivný neklid, nevěda, smí-li se ptáti, co vlastně generál koruny švédské zamýšlí. Co by měl sám učiniti? Přejde ještě někdy pan hrabě Trauttmansdorf či některý císařský komisař do této krajiny, či zůstanou zde již navždy tito noví páni? Co by o tom kdo soudil? Ale vždyť to byl sesazený generalissimus a rebel, jehož exekuci Jeho Veličenstvo veřejně a slavnostně potvrdilo a schválilo listem kurfiřtům a knížatům německým. A také bylo známo, že Jeho Veličenstvo jen nerado a jakoby přehlédnutím dalo svolení, aby tato mrtvola byla ze Stříbra převezena sem, a že pan hrabě Trauttmansdorf jen z ohledu na osoby lidské nemohl činit námitek. Ale červ mu vrtal v mozku a náhle ho pojal strach, jako by za malou chvíli generalissimus měl zdvihnout víko své rakve, postavit se na nohy a upřít především na něho své strašné, pronikavé a prchlivé oči.

† Rakev už byla tažena ven. Generál koruny švédské

neslevil. V chrámě se šelo a na dno hrobky nebylo viděti, ač v ní mohlo býti leccos skryto, co by pomocníci rádi ukradli. Rakev zarachotila na dlažbě.

„Světlo!“ kázal generál.

Švédský kornet se rozhlédl. Jeho sivý a zkušený zrak zpozoroval svíce ve svícnech na oltáři svatého Brunona. Vylezl na oltář; antependium se tiše chvělo v přítmí; vzal svícen, a když hledal křesadlo, zpozoroval světlo věčné. Rozběhl se k němu, ale bylo vysoko. Tu však se otevřely dveře a proti němu kráčel škaredý, strašidelný průvod.

Mniši kráčeli proti němu opravdu jako strašidla. Jejich šat, postava, zvláštní kostlivá a pomalá chůze, skloněné hlavy – to vše bylo vyznavači čistého slova poněkud směšné a protivné; ale cosi z nich činilo bláznů nepochybné. Každý si nesl svítilnu dosti velikou, ale s otvorem malým a úzkým, takže se podobali čarodějům. Kornet ustrnul, ale pak přiskočil k prvnímu, otevřel mu svítilnu, zapálil svou svíci a s posměšným úšklebkem běžel k oltáři svatého Brunona, nestaraje se už o bláznivé mnichy. Rozžal všechny svíce. Paní Banérové se to líbilo. I generálové pohlédli na obraz přísného světce. Světlo svěc se rozplývalo v přítmí a matně se klouzalo po jeho tváři. Stíny na ní se prohloubily, přísnost se zvětšila, mučednický hlad úpěl z obličejů a oči žhavěly jako ve vytržení slepčů. Byl to přísný světec. Copak si asi teď myslel? Teď by papeženci očekávali zázrak, ale byl tu jen ten kastelán a ten se zdál takový falešný.

Tu se v chrámě začalo něco ozývat. Generál koruny švédské se ohlédl, naslouchal, pak pravil k své choti:

„Chcete-li, jděte se podívat na kartuziány!“

Kastelána popadl děs.

„Excellence,“ mumlal, „on, totiž vévoda, byl člověk

přísný, ale zbožný a šlechetný. Tisícům chudých prokázal milosrdenství a trestal nespravedlnost, nehledě na osoby lidské. –“

Ze sboru se ozvalo:

„...Přijdu-li do soužení, obživuješ mne, na hněv nepřátel mých posíláš ruku svou, a vysvobozuje mne vždy pravice tvá...“

Generál nerozuměl dobře slovům, jež ozvuk v chrámě činil těžce srozumitelnými, ale modlitba těch lidí ho v této chvíli naplňovala obzvláštním gustem. Furýr otvíral rakev; byla zpuchřelá, kus víka se odtrhl a zaskřípal tak pronikavě, že paní Banérová zdvihla ruce a obrátila se od mnichů k rakvi. Zdvihnuté víko ji poděsilo, krev jí stýdla v těle a nohy se zatřáslly. Teď uvidí mrtvolu vévody z Frýdlantu! Byl to pocit násilí, surově černého a krvavě příjemného. Třesení jí připomínalo očekávání rozkoše tím vzácnější, čím obávanější.

„On byl vždy přítelem koruny švédské,“ koktal zmáteně kastelán.

V té chvíli mnich, který četl, pozdvihl svůj unavený hlas:

„Pane, vyzkoumáls mne a seznaš, ty znáš posazení mé a vstávání mé –“

Generál porozuměl. Usmál se povýšeně a dal znamenání neodvolatelným posunkem.

„Excellence!“ vzkřikl kastelán, „což oživne-li a vstane-li!“

Nebylo kdy, aby ho někdo poslouchal, aby se někdo zasmál těmto slovům zoufale nesmyslným. Víko padlo na zem. Teď mohli pánové sami poznati, co hlásal žalm stý třicátý osmý:

„Ty jsi chození mé a ležení mé pídí změřil –“

Kastelán koktal:

„On propustil bez výkupného pana generála Torstensonu, on nabízel svou pomoc proti kurfiřtu bavorskému, on chránil svobodu knížat a nebylo to jeho vinou, že Jeho Veličenstvo král švédský hrdinně padl –“

Generál hleděl klidně a chápavě.

„Kam jen bych chtěl jít před duchem tvým, a kam před tvářím tvou utéci? Kdybych vstoupil na nebe, tam jsi, kdybych si ustlal v propasti, i hle tu přítomen jsi; kdybych vzal křídla denice, bydlil u posledního moře, též tam ruka tvá povede mne, a držeti mne bude pravice tvá. Řekli bych také: Snad tmy přikryjí mne a noční světlo bude pro mne! ani tmy neskryjí před tebou, noc jako den svítí, tma jako světlo jest –“

Kastelán, slyše tato slova, jež chroptěl jeden z mnichů, zbledl, jako by byl usvědčen ze lži. A generál hleděl do rakve na cosi nepřívětivého a odporného.

„Ba věru,“ promluvil; „nebyti jeho, mohl náš slavný král ještě žítí a nikdy by na naši armádu nestihl žalostný osud, který ji stihl před dvěma lety. Ale nyní jsem zde já!“

Paní Banérová ustoupila. Zápach mrtvol se vznášel jako dým, který krouží, a vnikl jí až do hrdla. To nebylo slušné. Mrtvola ležela tak nevzhledně a očnice se pošklebovaly vzácné paní.

„My jsme znali lépe smýšlení jeho než vy,“ pravil generál ke kastelánovi; „váš císař se mu však špatně odměnil.“

Mniši ztichli. Generál se otočil k nim. Mlčeli s hlavami skloněnými. Jednomu viděl do tváře. Podobal se zaklínáči. Držel svítilnu. Úzkou škvírou svítil do veliké knihy na veliká písmena.

Světlo padalo jen na ta písmena a všechno ostatní bylo

ve tmě. Vysoko na římse zabědovala vyděšená vlaštovka. Tu se ozval nářek kartuziánův:

„Vysvobod mne, Pane, od člověka zlého, od muže ukrutného ty ochraňuj mne! –“

„Jděte jim říci, ať teď přestanou!“ rozkřikl se generál na kastelána.

Kastelán šel vykonat rozkaz. Generál se svou choť se díval za ním.

Kastelán něco mluvil k mnichům. Všichni byli zahalení. Ale slova se ozývala dále:

„Kteříž smýšlejí zlé věci, kteří v srdci každého dne zdvíhají boje –“

Kastelán zacloumal nejbližším ramenem.

„– ostří jazyky své jako had, jed hada lítého pod jejich rty bývá –“

„Jeho Excelence pan generál poroučí –“ křičel kastelán cloumající svítilnou.

Ale nářek se zdvihl ještě hlasitěji:

„Ostříhej mne, o Pane, od ruky nešlechtného, od muže ukrutného chraň mne, kteří vymejšlejí, kterak by podrazili nohy mé!“

Generál byl disgustován a jeho choť již viděla, že se chystá pokárati toto neúměrné počínání mnichů mocně. Zadržela ho, ale generál náhle zvolal na kastelána:

„I nechte jich! Pojďte sem! To se modlí za duši svého dobrodince?“

Kastelán nechápavě a opatrně pokrčil rameny.

„To oni dělají za den a noc sedmkrát; i v noci vstávají a takhle sem chodí, ale v jiných dnech se tu zavírají.“

A hlas odpovídal:

„Ať se sype vždy na ně uhlí řěravé, ohněm sraž je do jam hlubokých, ať více nevstanou!“

Generál se zaposlouchal. Kastelán v kmitu bolestných světel spatřil jeho krutý úsměv.

„To mluví proti mně?“ tázal se kastelána.

Ten se ulekl.

„Ach, Bůh uchovej, Excellence!“

„Či proti tomuhle?“ ptal se generál dále, klepaje na rakev.

Kastelán jen vypouklil oči.

Generál se naklonil k rakvi a dotkl se hlavy. Pohybovala se volně. Pominula již její nedotknutelnost, pominula i její ztuhlost. Svíce byly přineseny z oltáře k rakvi. Plály a čadily.

Mrtvola si líně hověla v rakvi. Byla jen v cáru strašně košile, kterou již prožrali červi, která zčernala krutou bídou hrobu, a shnilé tělo beze studu zjevovalo svou obludnost, nevědouc o ní. Zavražděný spal, uprostřed hniloby, bezstarostně, nedbale, jako by jeho rakev nebyla otevřena, jako by tu nebyl generál švédské koruny, se svou zbožnou chotí v nových šatech, s osobami generálskými a vojáky, jako by si na něho nesvítily šesti svícemi, vzatými z oltáře svatého Brunona, jako by sem nehleděl ten přísný světec s hrozivou tváří z oltářního obrazu. Generál zdvihl levou paži zavražděného, pak pravou. Zbytek rukávu košile se přetrhly. Na dně rakve byla hrůza. Generál se dotkl nohou. Podivil se. Obě byly přeraženy, ostré střeptiny kostí čouhaly z odporné kůže. Pustil pozdvihnutý hnát. Klesal pomalu, jako by v něm byl ještě zbytek života. Šel ke sboru mnichů.

„Pojďte se rozloučit se svým patronem, chcete-li!“

Ale žádná kapuce se nepohnula, žádné světlo se neobrátilo od stránky s velikými písmeny, a ozvuk slov generálových byl pohlcen rozléhavým ozvukem slov

skandovaných tak pomalu, jako by hlas odumíral ve smrtelném zápasu.

„Polož, o Pane, stráž ústům mým, hlídej dveří rtů mých – –“

Generál milostivě zachoval slíbený pardon. Další práci svěřil furýrovi. Furýr si vyhrnul rukávy, otřel si ruce, přitiskl čelisti mrtvoly k sobě a druhou rukou se opřel o šíji, kroutě jí. Mrtvý nezaúpěl, ani se nezašklebil. Zbytky kůže a šlach se trhaly, jen vzadu na šíji držel nějaký vaz. Furýr si utřel ruce a vytáhl tesák. Rakev hrozila rozpadnutím. Konečně byla hlava oddělena od trupu. Furýr si oddechl a chtěl si utřítí pot. Zarazil se, až když už ruce zdvihl k tvářím.

„Co chcete dělat?“ hrozila se paní.

„Nic zlého,“ konejšil ji generál; „papeženci také takhle rozdělují mrtvoly svých zbožných osob a mé jednání jich tedy nemůže pohoršit. Ostatně víme, jak nemilý byl tento člověk císaři a jeho přátelům. Hledte, jak ho zůstavili!“

Rozbalil cár na hrudi a paní Banérová ve světle svěc vykřikla. Ostré pahýly žeber, kterých hniloba neohladila, trčely posupně s dábelským humorem proti jejím vyděšeným očím. Ukázal jí přelámané nohy.

„Chtěli ho vystavit v Praze na pranýři. Nechtěli ho nechat zde pohřbít a císařští generálové hrozili, že odejdou od armády, svolí-li císař k pohřbu tohoto člověka. Dám-li odtud něco z něho odnésti, jistě se tím zalíbím rakouskému rodu.“

Úsměv jeho byl mrazivý.

Furýr se rval s pravým ramenem bývalého generalissima císařova. Mrtvý hnát čouhal z rakve do výše, kroutil se, bezvládné prsty něco nesmyslného ukazovaly, jako by ruka velela v nějaké bitvě ve tmách nicoty. Posléze tesák

dokonal a ufatý hnát spočinul na prsou mrtvoly. Furýr si oddechl a důvěrně hleděl na generála.

Svíce plály a čadily. Paní Banérová v úzkosti se odvrátila, upírajíc oči do tmy. Tu padl její pohled na tvář svatého Brunona. Lekla se. Ta tvář byla tak černá a bledá, děsila tak strašnou mocí. Nejen papeženci, ale i ctitelé evangelia věřili v zázraky a v pomstu těch divných svatých. Tolik se vyprávělo o vichřicích, požárech, zemětřeseních, ochrnutí i náhlé smrti. Generál spatřil její úděs a zálibně upřel oči na temný obraz zasmušilého světce.

„Nu,“ děl s úsměvem, „svatý Bruno nikterak neprotestuje proti našemu konání.“

Paní se obávala jeho rouhání, ale rozvažujíc o těch slovech a hledíc na nehybnou postavu na oltářním obraze, byla jata důvěrou ve svého chotě.

„Ale co s tím chcete dělat?“

Tu pravil generál koruny švédské nejen k své choti, ale i ke všem přítomným osobám hlasem slavnostním:

„Tento generál příčina byl této vojny velké, i také, že můj král švédský na německou půdu s vojskem svým vstoupil i také v bitvě u Lützena zahynul; a protož věc slušná jest, aby se to oboje, hlava i pravé rameno, v zemi švédské chovalo k věčné památce.“

A generál Wittenberg i Duglas hlasitě chválili toto rozhodnutí, neboť kořist taková koruně švédské bude nade vše příjemná; bude to spravedlivá satisfakce; lid švédský se zaraduje; hlava a pravé rameno se pošle do Švédska jako trofeje. Generálové pro sebe nepotřebují tak slavné kořisti; zřeknou se jí nezištně pro dobro obecné; spokojí se jinými věcmi; snad jich mimoto koruna švédská zvláště uspokojí. Generál Banér ví, jak ukládati peníze i zásluhy.

Paní Banérová, slyšíc zmínku o zesnulém králi švédském, zesmutněla. Proč jen byl před sedmi lety na plese v Augsburgu tak opovážlivý, že odepjal svůj krajkový límeček a dal jej ctí a darem té městské slečně Jakobině Lauberové jako nejkrásnější dámě! A hle, už je na pravdě boží, budiž mu odpuštěno, byl to král šlechtný a zbožný! – Tedy ten světec na oltářním obraze nepomohl; asi neuměl či nemohl. Snad ten císařský generalissimus byl zatracen. Ani mniši kartuziáni o něho nedbali více než o to, aby jim nezhasly svíce ve svítilnách.

Kornet strhl antependium s oltáře a furýr do něho hodil výsledek své práce. Ale kořist páchla. Bylo třeba ji zabalit ještě do koberce, který byl prostřen na stupních oltářních. Generál byl však svědomitý. Ti vychrtlí mniši by sotva zmohli rakev a kamenný příklop hrobky. Vojáci zdvihli víko. Ještě naposledy ozářily plameny svěc obsah rakve, hromadu žeber, tři hnáty a odporné zbytky hniloby. Už to nemělo hlavy, už to nemělo očí, ze kterých mohlo něco strašit a hrozit, už to nemělo pravé ruky. Kdyby císař a všichni svatí chtěli nyní s pozdní lítostí křísit zavražděného generalissima, vzkřísili by jen obludu bezhlavou a bezrukou. Víko bylo přiloženo, vojáci se chopili rakve, průvod šesti svěc se pohnul, ranec s hlavou a rukou zůstal ležet v černém stínu postav na dlažbě chrámu.

S rachotem, duněním a skřípotem se rakev snášela a klesala s dábelky směšnými zbytky mrtvoly do hladového a lhostejného otvoru hrobky. Svíce se bezděčně skláněly, vosk kapal na dlažbu i do hrobky, dílo bylo dokonáno. Ještě bylo nutno přivalit kámen, aby mniši byli uspokojeni a neměli příčiny k nářku. I stalo se tak.

Svícný byly opět postaveny na oltář, kornet kvapil

z kostela ke kočímu, aby připjal koně. Stíny osob se proplétaly na dlažbě. Furýr zakopl o něco, povyskočil a přeskočil to. Bylo to směšné. Byl to balík s kořistí.

Nebylo chuti k loučení s mnichy. Byli tak zabráni do svých nářků a do svého podivného cvičení, že žádný z nich by se byl neohlédl a neodpověděl, ani kdyby mu chtěli ukrotit hlavu a pravé rámě právě tak jako mrtvole zavražděného jejich patrona. Zbytečno bylo kvůli nim přemýšlet o volbě šatů a šperků. Nestáli za to. Ani ten jejich patron na oltářním obraze neukázal svou moc. Nevystrašili by ani mouchu. Jen s disgustem naslouchalo panstvo pomalému pronášení slov, přerušovaných mezerami ponurého mlčení:

„Vyved – ze žaláře – duši – mou – –“

Furýr, sedící za kočárem, přidržoval balík.

„Nebude zapáchat cestou?“ tázal se ho generál.

„Doufám, že ne.“

Generál přemítal o tom, zda umrlčina zanikne, než kořist bude dovezena do Švédska. Usmál se představě, že by radost korunních radů mohla býti zpitvořena touto vlastností této želané a vzácné kořisti, a pomohl své choti do kočáru.

Kočár zarachotil v branách. Jezdci třímali pochodně. Obloha byla temná, ponurost vévodského kláštera v ní zanikala. Přejeli oboru. Ptáci se plašili ze spánku. Pak byla alej. Světlo pochodní osvětlovalo kmeny lip. Zdály se nahé, vyjevené a překvapené. Jejich velebnost denní se tímto osvětlením změnila v nevážný přízrak. Nic už nestrašil. Nebylo nikde nic velikého. Vzadu za kočárem furýr si přidržoval balík.

Už ani paní Banérová se nebála smrti.

DOSLOV